

Almira Isić¹

KANONIČKI ODNOS RELIGIOZNOSTI I BRAČNOG KVALITETA

Sažetak

U ovom naučnom radu predstavljeno je istraživanje usmjereno na utvrđivanje kanoničkog odnosa dimenzija religioznosti i dimenzija bračnog kvaliteta.

U istraživanju je sudjelovalo 120 ispitanika ili 60 heteroseksualnih bračnih parova islamske vjeroispovijesti, čija se starosna doba kretala u rasponu od 30 do 55 godina. Od istraživačkih instrumenata primijenjen je Upitnik o religioznosti i njenom utjecaju na svakodnevni život (Čorić, 1998), Upitnik intrinzične/ekstrinzične religiozne orijentacije (revizija IES, autora Feagin, 1964 i revizija AU, autora Gorsuch i Venable, 1983) i Skala prilagodbe u dijadi (Spanier, 1976).

Odnos religioznosti i bračnog kvaliteta razmatran je unutar bračnog para kao jedinice, a ne s obzirom na spol, jer je utvrđeno t-testom da ne postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena. Rezultati kanoničke korelacijske analize ukazali su da je zajednički prostor dimenzija religioznosti i dimenzija bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti određen sa dva kanonička para faktora. Prvi kanonički par faktor ukazao je da je neprihvatanje opće religioznosti bračnih partnera u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku (tj. nezadovoljstvom bračnim odnosima zbog čestih konflikata i napetosti u odnosima, nespremnosti bračnih partnera na izražavanje emocija, sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima kao i na konsenzus pri rješavanja raznih životnih pitanja). Kanonička korelacija između drugog para faktora ukazala je da je ekstrinzična religiozna orijentacija muslimanskih bračnih partnera u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku

¹ Docent, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, almira.i@bih.net.ba

Rad autora je dostavljen 22.09.2011. godine, a prihvaćen za objavljivanje 23.11.2011. godine.

(tj. nespemnosti partnera na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja, na sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima, otvoreno izražavanje emocija i bračnim nezadovoljstvom zbog učestalih konflikata i napetosti u odnosima).

Ključne riječi: dimenzije religioznosti, intrinzična i ekstrinzična religiozna orijentacija, bračni kvalitet, kanonička korelacijska analiza

1. Uvod

Brak je institucija koju odlikuje cirkularna dinamika međusobnih odnosa, komunikacije i prilagođavanja bračnih partnera. O kvalitetu odnosa, komunikacije i međusobnog prilagođavanja bračnih partnera zavisi i kvalitet bračnog odnosa. Partneri se u braku nadopunjuju kroz osjećaj ljubavi, sigurnosti i uzajamnu podršku. Preduvjeti kvalitetnog braka su prihvatanje međusobne različitosti, osvješćivanje zajedničkog nesvjesnog, prakticiranje bračnog dijaloga, konkretno izražavanje osjećanja, međusobno uvažavanje i prihvatanje te iskrenost. Vrlo često u braku je teško održati kvalitet te su prisutni nesporazumi, konflikti, razočarenja pa i prekidi odnosa. Na temelju rezultata istraživanja utvrđeni su brojni korelati bračnog kvaliteta koji se odnose na: **osobine bračnih partnera** (dob stupanja u brak, ličnost bračnog partnera, bračni lokus kontrole, religioznost, konzumiranje alkohola, zdravstveno stanje bračnih partnera, dugotrajno odsustvovanje od kuće i iskustvo predbračnog udvaranja), **karakteristike braka** (trajanje braka i bračne etape, predbračna trudnoća, predbračna kohabitacija i sudjelovanje u odlučivanju), **bračne procese** (ljubav među partnerima, vještina komuniciranja, seksualno zadovoljstvo u braku, raspodjela kućanskih poslova, interakcije među bračnim partnerima, partnerska potpora, međupartnersko zlostavljanje) i **bračno okruženje** (struktura porodice u kojoj su bračni partneri proveli djetinjstvo, roditeljski bračni odnosi, odnosi privrženosti u ranom djetinjstvu, djeca u braku, ekonomski i životni stres). U naučnom radu nastojalo se utvrditi, da li religioznost kao osobina bračnih partnera determinira i njihovo ponašanje u braku. Psiholozi su još davno pretpostavili da religiozni pojedinci drugačije percipiraju braku i ponašaju se u braku od nereligioznih pojedinaca (Kunz i Albrecht, 1977). U svijetu je relizirano niz naučnih studija o odnosu religioznosti i bračnog kvaliteta. Međutim, na prostoru Bosne i Hercegovine nisu

realizirana slična istraživanja. Shodno tome, nastojao se definirati odnos između religioznosti i bračnog kvaliteta na uzorku parova islamske vjeroispovijesti. U naučnom radu religioznost i bračni kvalitet su ispitani i mjereni kao multidimenzionalne varijable.

U definiranju **bračnog kvaliteta** zastupljena su tri pristupa: bračni kvalitet kao bračno zadovoljstvo, međusobno prilagođavanje partnera te procjena partnerskih odnosa. Na temelju teorija bračnog kvaliteta Ruben Hilla (1949), Thibaut-Kelley (1959), Bowlby (1969), Levingera (1976) te metaanalize 110 istraživanja, Karney i Bradbury (1995) predložili su novi teorijski model bračnog i porodičnog kvaliteta. Naime, ukazali su da je bračni kvalitet pod utjecajem slijedećih faktora: **trajne ranjivosti** (rano iskustvo, ličnost, obrazovanje bračnih partnera itd.), **stresnih događaja** kojim se bračni partneri izloženi kao i njihovih **adaptivnih resursa** u suočavanju sa istim. Autori su ukazali da osobe čiji su roditelji imali loše bračne odnose prema bračnom partneru se ponašaju na način kako su opažali i doživljavali odnose svojih roditelja (Griffin, 1993; Karny, Bradbury, Fincham i Sullivan, 1994). Takvi pojedinci u odrasloj dobi imaju slabije razvijene socijalne vještine i brojne poteškoće u komunikaciji s bračnim partnerom, što se neposredno odražava i na njihov bračni kvalitet (Franz, McClelland i Weinberger, 1991). Na bračni kvalitet utječu i razni stresni događaji u braku ili izvan njega (npr. gubitak posla, loša ekonomska situacija, različiti neugodni doživljaji izvan porodice itd.). Stresni događaji djeluju na bračni kvalitet, ali uvijek u interakciji s adaptivnim resursima. Naime, ista ili slična trajna ranjivost i isti ili slični stresni događaj djelovat će različito na bračni kvalitet, ovisno o adaptivnim resursima bračnih partnera. U kontekstu naučnog rada, bračni kvalitet je ispitao i mjereno kao prilagođenost i slaganje bračnih partnera (Spanier, 1976), tj. kroz njihovu spremnost na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja, zadovoljstvo bračnim odnosima, izražavanje emocija te bračnu koheziju ili čvrstoću.

Religioznost je osobina imanentna samo čovjeku i može se definirati u širem i užem smislu. Religioznost u širem smislu je ljudska usmjerenost na samonadilaženje i negiranje tvrdnje da je ljudski život raspon od rođenja do smrti, jer čovjekovo biće „bezuvjetno teče u Boga.“ Religioznost u užem smislu je stav pojedinca i uvjerenje da Bog postoji te da ovozemaljski život treba biti prožet religijskim načelima i vrijednostima (Psihološki rječnik, Dragan Krstić, 1996). Na multidimenzionalan pristup prilikom

ispitivanja i mjerenja religioznosti veliki utjecaj je dao Glock (1962), koji je ukazao da je za stjecanje cjelovite slike religijskog pripadanja nužno utvrditi različite načine na koji su pojedinci religiozni. Naime, ukazao je na pet dimenzija religioznosti: ideološka dimenzija (osnove vjerovanje), ritualna dimenzija (prakticiranje vjerskih obreda), iskustvena dimenzija (religiozna osjećanja), intelektualna dimenzija (stepen poznavanja principa i postulata vjere) i posljedična dimenzija religioznosti. U kontekstu naučnog rada na uzorku ispitanika ispitana je i mjerena iskustvena dimenzija religioznosti (postojanje i način percipiranja Boga), privatna pobožnost (spremnost na obavljanje molitve/namaza), usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja (spremnost na čitanje i upoznavanje sa osnovnim principima i postulatima islama), kognitivni nivo vjerskog znanja i uvjerenja (stepen internaliziranosti vjerskih postulata i vjerovanja u Boga), življenje prema vjerskim propisima koji se odnose na međuljudske odnose te zrela ili integrirana religioznost. Pored navedenih dimenzija religioznosti, u naučnom radu je razmatran i ispitan Allportov (1966) dvodimenzionalni koncept intrinzične i ekstrinzične religiozne orijentacije, tj. odnos između intrinzične/ekstrinzične religiozne orijentacije i bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti. Ekstrinzična (vanjska) religiozna orijentacija zasniva se na stjecanju lične i društvene dobrobiti (reduciranju straha i napetosti, pronalaženju smirenosti i utjehe, društvenog statusa itd.), a ne duhovnog zadovoljstva i samoostvarenja. Predstavlja najniži stepen religioznog rasta i razvoja. Razvija se u djetinjstvu i ima ulogu sredstva za zadovoljenje vitalnih potreba, koje podrazumijevaju redukciju egzistencijalnog straha i identifikaciju s jednim „religijskim sistemom“ u cilju ostvarenja socijalne orijentacije. Nasuprot tome, intrinzična (unutrašnja) religiozna orijentacija proizlazi iz iskrenog vjerovanja i ljubavi prema Bogu te je kao takva sama po sebi vrhunska vrijednost.

Prilikom koncipiranja istraživačkog nacrta uzeta su u obzir i dosadašnja relevantna empirijska saznanja o odnosu između religioznosti i bračnog kvaliteta. Istraživači Khodabakhsh Ahmadi, Esfandiar Azad-Marzabadi i Seyed Mahdi Nabipoor Ashrafi (2008) na uzorku od 660 heteroseksualnih bračnih parova u Teheranu utvrdili su statistički značajnu pozitivnu povezanost između religioznosti i nekih aspekata bračnog odnosa (komunikacija, rješenje konflikata, upravljanje finansijama, seksualni odnosi, roditeljstvo, zajedničke aktivnosti i interesi u slobodnom vremenu).

Zatim, u ovom istraživanju Anka Pokeržnik (2007) utvrdila je da bračni parovi visokog intenziteta religioznosti imaju nizak stepen selfizma, visok stepen na skali bračnog kvaliteta i skali bračnog konsenzusa, u odnosu na bračne parove niskog stepena religioznosti. Istraživači Olga S. Hünler i Tülin Gençöz (2005) na uzorku od 92 bračna para utvrdili su pozitivno djelovanje religioznosti na bračno zadovoljstvo. Oslanjajući se na mnoga istraživanja Mahoney, Jewel, Swank, Scott i saradnici (1999), utvrdili su da religioznost djeluje pozitivno na bračnu privrženost i bračno zadovoljstvo. Sullivan (2001) je utvrdio da religioznost djeluje neposredno i povoljno na bračnu privrženost i negativno na stavove o razvodu, čime se smanjuje vjerovatnost razvoda i čini brak stabilnijim, a veća stabilnost djeluje i na bračno zadovoljstvo.

2. Metod

Cilj istraživanja odnosio se na utvrđivanje kanoničkog odnosa religioznosti (nezavisna varijabla) i bračnog kvaliteta (zavisna varijabla). Budući da su varijable multidimenzionalne, nastojao se utvrditi zajednički kanonički prostor između dimenzija religioznosti (lično iskustvo Boga, privatna pobožnost, usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja, kognitivni nivo vjerskog uvjerenja, življenje prema vjerskim propisima, zrela religioznost te intrinzična i ekstrinzična religiozna orijentacija) i dimenzija bračnog kvaliteta (bračni konsenzus, bračno zadovoljstvo, izražavanje emocija i bračna kohezija) parova islamske vjeroispovijesti.

Pretpostavilo se da ne postoji statistička zajednička kanonička povezanost između religioznosti i bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti.

Istraživački uzorak činilo je 120 ispitanika ili 60 heteroseksualnih bračnih parova islamske vjeroispovijesti iz Zenice, Sarajeva, Zavidovića, Žepča, Tuzle i Travnika. Starosna dob ispitanika kretala se u rasponu od 30 do 55 godina.

Izbor statističkog postupka bio je uvjetovan vrstom dobijenih podataka na mjernim skalama. Obrada podataka obavljena je u SPSS programskom paketu 17. Za utvrđivanje spolnih razlika između bračnih partnera korišten je t-test za nezavisne uzorke, a za utvrđivanje odnosa između religioznosti i bračnog kvaliteta Hotellingova kanonička korelacijska analiza.

Od istraživačkih instrumenata primijenjen je Upitnik o religioznosti i njenom utjecaju na svakodnevni život (Ćorić, 1998),

Upitnik intrinzične/ekstrinzične religiozne orijentacije (revizija IES, autora Feagin, 1964 i revizija AU, autora Gorsuch i Venable, 1983) i Skala prilagodbe u dijadi (Spanier, 1976).

3. Rezultati istraživanja

Odnos religioznosti i bračnog kvaliteta razmatran je unutar bračnog para kao jedinice, a ne s obzirom na spol, jer je utvrđeno t-testom da ne postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena u ukupnom stepenu religioznosti ($F=0,924; p>0,01$), kao ni unutar pojedinih subskala religioznosti. Nakon utvrđivanja spolnih razlika, shodno postavljenom cilju i hipotezi istraživanja, uslijedila je statistička obrada podataka. Naime, utvrđeni su osnovni statistički parametri (aritmetička sredina i standardna devijacija) i parametri deskriptivne statistike (minimalni i maksimalni rezultat, mjera asimetrije-Skewness i mjera zakrivljenosti-Kurtosis), a potom kanoničke relacije religioznosti i bračnog kvaliteta.

Tabela 1. Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju religioznosti bračnih parova islamske vjeroispovijesti

Religioznost (nezavisna varijabla)	A.S.	Min	Max	s.d.
Lb	24,64	16	32	2,53
Pb	28,43	20	33	2,90
UVz	26,54	14	36	4,46
KNvu	24,91	8	32	3,66
ŽVp	11,92	9,5	16	1,20
Zr	11,46	7	15	1,44
Ir	20,10	15	45	3,59
Er	30,65	16	60	6,26
OR	99,14	64	135,5	12,35

Legenda: A.S. - aritmetička sredina, Min - minimalni rezultat, Max - maksimalni rezultat, s.d. - standardna devijacija, Lb - lično iskustvo Boga, Pb - privatna pobožnost, Uvz - usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja, Knvu - kognitivni nivo vjerskog uvjerenja, ŽVp - življenje prema vjerskim propisima, Zr - zrela religioznost, Ir - intrinzična religioznost, Er - ekstrinzična religioznost, OR - opći stepen religioznosti

Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju religioznosti bračnih parova islamske vjeroispovijesti predstavljeni su u tabeli 1. Vrijednost osnovnih statističkih parametara na upitniku religioznosti iznosi:

OR (A.S.=99,14 i s.d.=12,35). Vrijednost odstupanja dobijenih rezultata na upitniku religioznosti u odnosu na Gausovu krivulju ukazuje na negativno odstupanje ($Sk=-0,369$) i platikurtičnost ($Ku=0,306$). Međutim, Kolmogorov-Smirnovim testom utvrđeno je da distribucija rezultata na upitniku religioznosti bračnih parova ne odstupa statistički značajno od normalne raspodjele.

Tabela 2. Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti

Bračni kvalitet (zavisna varijabla)	A.S.	Min	Max	s.d.
Bkz	33,39	21	62	8,01
Bz	20,17	10	49	6,04
Ie	8,92	6	12	1,48
Bkh	15,05	2	24	3,74
BKV	101,23	69	142	10,24

Legenda: A.S. - aritmetička sredina, Min - minimalni rezultat, Max - maksimalni rezultat, s.d. - standardna devijacija, Bkz - bračni konsenzus, Bz - bračno zadovoljstvo, Ie - izražavanje emocija, Bkh - bračna kohezija, BKV - bračni kvalitet

Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju bračnog kvaliteta predstavljeni su u tabeli 2. Vrijednost osnovnih statističkih parametara na Skali bračnog kvaliteta iznosi: BKV (A.S.=101,23 i s.d.=10,24). Vrijednost odstupanja dobijenih rezultata na skali u odnosu na Gausovu krivulju ukazuje na negativno odstupanje ($Sk=-0,401$) i platikurtičnost ($Ku=0,323$). Kolmogorov-Smirnovim testom utvrđeno je da distribucija rezultata na skali bračnog kvaliteta ne odstupa statistički značajno od normalne raspodjele.

Rezultati predstavljeni u tabeli 3. ukazuju da je zajednički kanonički prostor religioznosti i bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti određen sa dva kanonička para faktora uz pogrešku zaključivanja od 1% ($p<0,01$) i 5% ($p<0,05$). U interpretaciji značajnosti povezanosti varijabli sa kanoničkim faktorom uzeta je vrijednost veća od 0,30. Dimenzije religioznosti i dimenzije bračnog kvaliteta su tako orijentirane (skalirane) da negativna povezanost dimenzija religioznosti i dimenzija bračnog kvaliteta sa kanoničkim faktorom ne označava slabiju vrijednost rezultata postignutih u toj dimenziji religioznosti i dimenziji bračnog kvaliteta, već ukazuje da što je niža vrijednost te dimenzije

ostvaruje se postizanje većeg rezultata na izdvojenom faktoru. Prvi kanonički faktor lijevog seta varijabli određen je negativnom povezanosti sa dimenzijom religioznosti koja opisuje življenje prema vjerskim propisima ($r=-0,749$), kognitivni nivo vjerskog uvjerenja ($r=-0,701$), privatnu pobožnost ($r=-0,688$), usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja ($r=-0,670$), intrinzičnu religioznost ($r=-0,626$), zrelu religioznost ($r=-0,421$) i lično iskustvo Boga ($r=-0,328$). Izdvojeni faktor je u negativnoj povezanosti sa navedenim dimenzijama religioznosti i ukazuje na **neprihvatanje opće religioznosti**. Prvi kanonički faktor desnog seta varijabli određen je negativnom povezanosti sa dimenzijom bračnog kvaliteta koji opisuje zadovoljstvo bračnim odnosima ($r=-0,770$), izražavanje emocija ($r=-0,630$), bračni konsenzus ($r=-0,439$) i bračnu koheziju ($r=-0,314$).

Tabela 3. Kanonički odnos dimenzija religioznosti i dimenzija bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti

LIJEVI SET VARIJABLI (dimenzije religioznosti)	KAN 1	KAN 2
Lično iskustvo Boga	-0,328	-0,489
Privatna pobožnost	-0,688	-0,329
Usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja	-0,670	-0,361
Kognitivni nivo vjerskog uvjerenja	-0,701	-0,601
Življenje prema vjerskim propisima	-0,749	-0,420
Zrela religioznost	-0,421	-0,451
Intrinzična religioznost	-0,626	-0,322
Ekstrinzična religioznost	0,214	0,549
DESNI SET VARIJABLI (dimenzije bračnog kvaliteta)	KAN 1	KAN 2
Bračni konsenzus	-0,439	-0,609
Bračno zadovoljstvo	-0,770	-0,585
Izražavanje emocija	-0,630	-0,373
Bračna kohezija	-0,314	-0,642
TESTIRANJE ZNAČAJNOSTI		
Kanonička korelacija (R)	0,536	0,368
Korijeni kanoničke korelacije (R^2)	0,287	0,135
hi-kvadrat test ($\div X^2$)	62,863	22,434
Pogreška zaključivanja (p)	0,000	0,028

Legenda: KAN 1- prvi kanonički faktor, KAN 2- drugi kanonički faktor

Izdvojeni faktor ukazuje na **neprilagođenost i neslaganje bračnih partnera**. Kanonička korelacija između prvog para

faktora iznosi $R=0,536; p<0,01$, objašnjava 29 % zajedničke varijanse, i ukazuje da je neprihvatanje opće religioznosti (*življenja prema vjerskim propisima koje se odnosi na pravilno ophođenje prema ljudima, internaliziranog vjerovanja u Boga, iskrene molitve, usvajanja vjerskog znanja i uvjerenja, intrinzične religiozne orijentacije, zrele religioznosti, postojanja i pozitivne percepcije Boga*) bračnih partnera u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku (*tj. nezadovoljstvom bračnim odnosima zbog čestih konflikata i napetosti u odnosima, nespremnosti bračnih partnera na izražavanje emocija, sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima kao i na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja*). Unutar prvog para faktora utvrđeno je da varijable lijevog seta objašnjavaju oko 14% varijanse prvog kanoničkog faktora desnog seta varijabli, dok varijable desnog seta objašnjavaju 13% varijanse prvog kanoničkog faktora lijevog seta varijabli. U tabelarnom prikazu također, može se uočiti da zajednički kanonički prostor dijele sve dimenzije religioznosti i dimenzija bračnog kvaliteta. Međutim, najveći stepen kanoničke povezanosti manifestira se u nespremnosti muslimanskih bračnih partnera na življenje prema vjerskim propisima, internalizirano vjerovanje u Boga, obavljanje iskrene molitve i usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja, koji shodno tome smanjuju spremnost supružnika na prilagođenost u braku. Neprihvatanje ostalih dimenzije religioznosti, također je u negativnoj povezanosti sa navedenim dimenzijama bračnog kvaliteta, ali u manjem stepenu. Prvi izdvojeni faktor iz lijevog seta varijabli zbog negativne povezanosti sa dimenzijama religioznosti ne ukazuje samo na neprihvatanje opće religioznosti, već i na činjenicu da karakteristike religioznosti određuju njen smjer djelovanja na kvalitet bračnog odnosa. Shodno tome, konstatirano je da određene karakteristike religioznosti prvenstveno ublažavaju i reguliraju napetost u bračnim odnosima, uslijed čega se povećava bračna stabilnost i smanjuje vjerovatnost razvoda braka, zatim razvija spremnost na izražavanje emocija, učvršćuje bračna zajednica kroz zajedničke interese i aktivnosti te razvija spremnost bračnih partnera na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja. Rezultati kanoničke korelacijske analize, prije svega, ukazali su na karakteristike religioznosti koje potiču prilagođenost i slaganje u braku, tj. na činjenicu da je potrebno utvrditi stepen vjerske zrelosti, stepen razumijevanja i internaliziranja vjerskih postulata i vjere u Boga, karakteristike molitve, način percipiranja

Boga i religioznu orijentaciju bračnih partnera, jer oni određuju smjer djelovanja religioznosti na bračni kvalitet. Naime, prilagođenost i slaganje u braku potiče zrela religioznost bračnih partnera zasnovana na konzistentnom življenju prema vjerskim propisima, spremnosti ka upoznavanju i razumijevanju vjerskih postulata islama, pozitivnoj percepciji Boga, internaliziranom vjerovanju u Boga, iskrenoj molitvi i intrinzičnoj religioznoj orijentaciji, nasuprot nezrele religioznosti zasnovane na nekonzistentnom življenju prema vjerskim propisima, negativnoj percepciji Boga, neinternaliziranom ili formalnom vjerovanju u Boga, neiskrenoj molitvi i ekstrinzičnoj religioznoj orijentaciji, koja djeluje negativno na dimenzije bračnog kvaliteta (bračni konsenzus, zadovoljstvo bračnim odnosima, izražavanje emocija i bračnu koheziju).

Zrela religioznost ne zavisi od stepena religioznosti bračnih partnera kao niti od sigurnosti vjerovanja, već od načina na koji su religijski postulati inkorporirani u strukturu njihove ličnosti. Odlikuje je kritičko ispitivanje religijskih uvjerenja i prakse u cilju njihovog adekvatnijeg razumijevanja, humanističke ideje, priznavanje demonskih sila, ali bez opsesivnosti, njegovanje lične slobode i odgovornosti, zastupljenost religioznosti u svim aspektima života, konzistentnost u moralnom djelovanju, pozitivan odnos s drugim ljudima, pozitivna percepcija Boga, intrinzična religiozna orijentacija itd. Internalizirani vjerski postulati podrazumijevaju da su bračni partneri usvojili religijska uvjerenja i postulate kao vlastita uvjerenja i vrijednosti i koji kao takvi utječu na njihovo kognitivno strukturiranje te ponašanje i djelovanje u skladu s tim. Prilagođenost i slaganje u braku potiče i spremnost bračnih partnera na obavljanje iskrene molitve. Molitva je religiozno motivirajuća aktivnost u kojoj se učvršćuje vjerovanje i ljubav prema Bogu. U islamu molitva se naziva namaz, i predstavlja drugi stub vjere. Iskrena molitva podrazumijeva pozitivnu percepciju Boga i vjerovanje u njegovu moć. Lični odnos prema Bogu je srž istinske molitve. Ukoliko nedostaje takav odnos prema Bogu, molitva nije učinkovita. U iskrenoj molitvi intenzivira se svjesnost o postojanju Boga, pronalazi duhovno zadovoljstvo i oslonac te učvršćuje vjerovanje u Boga. Pod pozitivnom percepcijom Boga u islamu podrazumijeva se percepcija zanovana na najljepšim Božijim svojstvima i imenima. Islam ukazuje da ljudska percepcija Boga treba biti zasnovana na opisima utemeljenim u Kur'anu: „*Allah ima svoja lijepa imena, pa Ga po*

njima zovite.“ (El - Earaf, 180) Intrinzična religiozna orijentacija bračnih partnera zasniva se na ostvarivanju duhovnog zadovoljstva, jedinstva s Bogom i samoostvarenja, a ne koristoljublja i kao takva djeluje pozitivno na sve dimenzije bračnog kvaliteta.

Drugi kanonički faktor lijevog seta varijabli određen je negativnom povezanosti sa dimenzijom religioznosti koja opisuje kognitivni nivo vjerskog uvjerenja ($r=-0,601$), lično iskustvo Boga ($r=-0,489$), zrele religioznosti ($r=-0,451$), življenje prema vjerskim propisima ($r=-0,420$), usvajanje vjerskog znanja i uvjerenja ($r=-0,361$), privatnu pobožnost ($r=-0,329$), te pozitivnom povezanosti sa ekstrinzičnom religioznosti ($r=0,549$). Izdvojeni faktor ukazuje na **ekstrinzičnu religioznu orijentaciju**. Drugi kanonički faktor desnog seta varijabli određen je negativnom povezanosti sa dimenzijom bračnog kvaliteta koja opisuje bračnu koheziju ($r=-0,642$), bračni konsenzus ($r=-0,609$), bračno zadovoljstvo ($r=-0,585$) i izražavanje emocija ($r=-0,373$). Izdvojeni faktor ukazuje na **neprilagođenost i neslaganje bračnih partnera**. Kanonička korelacija između drugog para faktora iznosi $R=0,368$; $p<0,05$, objašnjava 13% zajedničke varijanse, i ukazuje da je *ekstrinzična religiozna orijentacija* bračnih partnera u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku (*tj. nespremnosti partnera na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja, na sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima, otvoreno izražavanje emocija i bračnim nezadovoljstvom zbog učestalih konflikata i napetosti u odnosima*). Unutar drugog para faktora utvrđeno je da varijable lijevog seta objašnjavaju 7% varijanse drugog kanoničkog faktora desnog seta varijabli, dok varijable desnog seta objašnjavaju 5% varijanse drugog kanoničkog faktora lijevog seta varijabli. Ekstrinzična religiozna orijentacija predstavlja najniži stepen religioznog rasta i razvoja. Razvija se u djetinjstvu i ima ulogu sredstva za zadovoljenje vitalnih potreba, koje uključuju redukciju egzistencijalnog straha i potrebu identifikacije s jednim „religijskim sistemom“ u cilju ostvarenja socijalne orijentacije. Sa aspekta islama, ekstrinzična religiozna orijentacija naziva se neiskrenim vjerovanjem. Kada čovjek izjavljuje da vjeruje u temeljne istine vjere (imanski šarti), ali svojim životom i svojim djelima ne pokazuje i dokazuje da ozbiljno tako misli, da to stvarno tako doživljava, da je svjestan težine vlastitih riječi, on, ustvari, zavarava samog sebe. U Kur'anu Allah, dž.š., ukazuje: *“Ima ljudi koji govore: ‘Vjerujemo u Allaha i u onaj svijet!’ a oni nisu vjernici. Oni nastoje da prevare Allaha i one*

koji vjeruju, a oni i ne znajući, samo sebe varaju. Njihova srca su bolesna, a Allah njihovu bolest još povećava, njih čeka bolna patnja zato što lažu." (El-Bekare, 8-10) Svako čovjekovo neiskreno djelo, lažni pokušaji približavanja Allahu, koji ljudima mogu izgledati kao visok stepen religioznosti i dokazivanja vjere, kod Allaha mogu biti zabilježena kao pokušaj prevare. Takvog čovjeka ljudi mogu smatrati dobrim i velikim vjernikom, ali isti kod Allaha je prevarant i smutljivac. Drugi izdvojeni kanonički par faktora ukazao je da ekstrinzična religiozna orijentacija negativno djeluje na kvalitet bračnih odnosa supružnika islamske vjeroispovijesti.

4. Zaključak

Rezultati kanoničke korelacijske analize ukazali su da je zajednički kanonički prostor religioznosti i bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti određen sa dva kanonička para faktora.

Kanonička korelacija između prvog para faktora iznosila je $R=0,536;p<0,01$, objasnila 29% zajedničke varijanse, i ukazala da je neprihvatanje opće religioznosti bračnih partnera islamske vjeroispovijesti u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku, (tj. bračnim nezadovoljstvom zbog čestih sukoba i napetosti u odnosima, nespremnosti bračnih partnera na izražavanje emocija, sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima te na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja). Varijable lijevog seta objasnile su oko 14% varijanse prvog kanoničkog faktora desnog seta varijabli, dok su varijable desnog seta objasnile 13% varijanse prvog kanoničkog faktora lijevog seta varijabli.

Kanonička korelacija između drugog para faktora iznosila je $R=0,368;p<0,05$, objasnila 13% zajedničke varijanse, i ukazala da je ekstrinzična religiozna orijentacija muslimanskih bračnih partnera u pozitivnoj povezanosti sa neprilagođenosti i neslaganjem u braku (tj. nespremnosti partnera na konsenzus prilikom rješavanja raznih životnih pitanja, na sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima, otvoreno izražavanje emocija i povećanom napetosti u bračnim odnosima). Varijable lijevog seta objasnile su 7% varijanse drugog kanoničkog faktora desnog seta varijabli, a varijable desnog seta 5% varijanse drugog kanoničkog faktora lijevog seta varijabli.

Rezultati kanoničke koralacijske analize ukazali su da je za razumijevanje relacija religioznosti i bračnog kvaliteta parova islamske vjeroispovijesti, prije svega, nužno utvrditi karakteristike religioznosti bračnih partnera, jer oni određuju smjer djelovanja religioznosti na bračni kvalitet. Naime, prilagođenost i slaganje u braku potiče zrela ili integrirana religioznost bračnih partnera zasnovana na konzistentnom življenju prema vjerskim propisima, spremnosti ka upoznavanju sa principima i postulatima islama, internaliziranim vjerskim postulatima i vjerovanju u Boga, pozitivnoj percepciji Boga, iskrenoj molitvi i intrinzičnoj religioznoj orijentaciji, nasuprot nezrele religioznosti zasnovane na nekonzistentnom življenju prema vjerskim propisima, negativnoj percipiji Boga, neinternaliziranom ili formalnom vjerovanju u Boga, neiskrenoj molitvi i ekstrinzičnoj religioznoj orijentaciji, koja djeluje negativno na prilagođenost i slaganje partnera u braku.

Literatura:

- Brajša, P. (1998) *Umijeće življenja udvoje*. Pula: C.A.S.H.
- Brajša, P. (2009) *Brak naš svagdašnji*. Zagreb: Glas Koncila.
- Brajša, P. (2009) *Brak i obitelj iz drugog kuta*. Zagreb: Glas Koncila.
- Clark, D. (1975) *Understanding caninical correlation analyses*. London: Heineman.
- Ćorić, Š. Š. (1998) *Psihologija religioznosti*. Zagreb: Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Ćorić, Š. Š. (2006) *Zdrava i nezdrava religioznost*. Mostar - Zagreb: Fram ziral, Glas Koncila.
- Dizdarević, J. (2008) *Psihologija svakodnevnih problema*. Sarajevo: Avaz-roto press.
- Donahue, M. J. (1985) Intrinsic and Extrinsic Religiousness: Review and Meta Analyses, *Journal and Personality and Social Psychology*. (48-2), 400-419.
- Dragun, A. (2007) *Povezanost religiozne orijentacije, seksualnosti i prosocijalnosti*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Fulgosi, A. (1985) *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Glasser, W., i Glasser, C. (2001) *Naći se i ostati zajedno*. Zagreb: Alinea.
- Gorsuch, R. L., & McPherson, S. (1989) Intrinsic/Extrinsic Measurement: I/E- Revised & Single- Item Scales, *Journal for the Scientific Study of Religion*. (28-3), 348-354.

- Hünler, S. O., i Gençöz, T. (2005) The Effect Of Religiousness On Marital Satisfaction: Testing The Mediator Role Of Marital Problem Solving Between Religiousness And Marital Satisfaction Relationship. *Contemporary family therapy*, 27 (1), 123-136.
- Jerotić, V. (2006) *Psihoterapija i religija*. Beograd: Ars Libri.
- Kamenov, Ž. (2002) *Povezanost religioznosti, samopoštovanja i lokusa kontrole*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Khodabakhsh, A., Esfandiari, A.M., i Seyed, M. N. (2008) *The influence of religiosity on marital satisfaction*. [On-line serijska publikacija]. *Journal of Social Sciences*, 4, 103-110.
- Krstić, D. (1996) *Psihološki rječnik*. Beograd: Savremena administracija.
- Kuburić, Z. (2009, januar) *Slika o Bogu u stavovima opšte populacije na Balkanu*. [25-45]. *Religija i tolerancija* [On-line serijska publikacija], VII (11). Dostupno na e - mail: <http://www.nikodimljutic.com/ceir/download/Religija%20i%20tolerancija%20br.11.pdf>
- Kur'an* (prijevod Besim Korkut). (1995) Zenica: Islamska pedagoška akademija u Zenici.
- Loewenthal, M. K. (2000) *The Psychology of religion*. Oxford: Oneworld.
- Milas, G. (2005) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Obradović, J., i Obradović-Čudina, M. (2006) *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Obradović, J., i Obradović-Čudina, M. (2006, mart) *Marital partner's income as a determinant of marriage quality*. (117-139). *Društvena istraživanja* [On-line serijska publikacija], 15 (1-2). Dostupno na e-mail: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=28208
- Milas, G. (2005) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Petz, B. (1985). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Zagreb. SNL.
- Pokeržnik, A. (2007) Kvalitet braka i selfizam kod bračnih parova visokog i niskog stepena religioznosti. *U Zborniku treće Konferencije Dani Primijenjene Psihologije u Nišu* (56-57). Niš: Filozofski fakultet.

- Pranjić, M. (2000) *Psihologija religioznog ponašanja*. Zagreb: Editio.
- Subota, T. (2007) *Ličnost, sociodemografske karakteristike i kvalitet braka*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Suzić, N. (2007) *Primijenjena pedagoška metodologija*. Banja Luka: XBS Banja Luka.
- Szentmartoni, M. (1997) *Psihologija duhovnog života*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut družbe Isusove.
- Szentmartoni, M. (2009) *Osjetljivost za čovjeka*. Zagreb: Glas Koncila.
- Tokič, A. (2006) *Pozitivna iluzija u ljubavnim vezama i njezina povezanost sa zadovoljstvom, kvalitetom i stabilnošću veze*. Diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Turjačanin, V., i Čekrlija, Đ. (2006) *Osnovne statističke metode*. Banja Luka: Centar za kulturni i socijalni popravak.
- Vrhovski, T. (2004) *Kvalitete braka i neke sociodemografske varijable*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Zrinčak, S., Črpić, G., i Kušar, S. (2000, decembar) *Vjerovanje i religioznost*. (233-255). Bogoslovska smotra [On-line serijska publikacija], 70 (2). Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/31161>

CANONICAL RELATION BETWEEN RELIGIOSITY AND MARITAL QUALITY

Almira Isić, Ph.D.

Abstract

This scientific paper presents the research of canonical relation between dimensions of religiosity and marital quality.

The research included 120 participants (60 Muslim heterosexual married couples, ranging in age from 30 to 55 years). Research instruments used were the Questionnaire on Religiosity and its influence upon daily life (Ćorić, 1998), the Questionnaire on Intrinsic/Extrinsic Religious Orientation (revision IES by Feagin, 1964 and revision AU, by Gorsuch and Venable, 1983), and the Dyadic Adjustment Scale (Spanier, 1976).

Relation between religiosity and marital quality was investigated within the married couple as a unit, rather than in terms of gender, since it was determined with t-test that there is no difference of statistical significance between males and females. The results of canonical correlation analysis indicated that a mutual space of dimensions of religiosity and marital quality of Muslim couples was determined by two canonical pairs of factors. The first canonical pair of factors indicated that nonacceptance of general religiosity of spouses was in positive correlation to maladjustment and disagreements in marriage (i.e. dissatisfaction with marital relations due to common conflicts and tension in relations, unwillingness of partners to express their emotions, participate in mutual activities and reach consensus when dealing with various life dilemmas. Canonical correlation between the second pair of factors indicated that extrinsic religious orientation of Muslim married couples was in positive correlation to maladjustment and disagreements in marriage (i.e. unwillingness of partners to reach consensus when dealing with various life dilemmas, to participate in mutual activities, to express their emotions and marital dissatisfaction due to common conflicts and tension in relations).

Keywords: religiosity dimensions, intrinsic and extrinsic religious orientation, marital quality, canonical correlation analysis

د. ألميرة إيسيتش

كلية التربية الإسلامية جامعة زيتسا

علاقة التدين القانونية وجودة العلاقة الزوجية

الخلاصة:

قدمت في البحث العلمي الدراسة موجهة في تحديد علاقة الجوانب القانونية الدينية بجوانب الجودة الزوجية.

وفي إنجاز هذا البحث شارك مائة وعشرون مستجوباً أو ستون زوجاً مختلف الأجناس من الديانة الإسلامية تراوحت أعمارهم من ثلاثين إلى ستين عاماً. ومن وسائل البحث استخدم استبيان التدين وأثره في الحياة اليومية (تشورتش, 1998), استبيان التوجه الديني الداخلي والخارجي (مراجعة IES, مؤلف فيغين, 1964 ومراجعة AU, مؤلفي غورشوز وونابل 1983) ومقياس التوافق في ديدا(سبانير, 1976).

علاقة التدين والجودة في علاقة الزوجية عولجت في إطار الزوجين كوحدة, لا على أساس الجنس. وقد أكد t-استبيان على عدم وجود فرق إحصائي ملحوظ بين الرجل والمرأة. وتشير نتائج التحليل القانوني المشترك إلى أن محيط بُعد التدين المشترك وبُعد الجودة الزوجية لأزواج الديانة الإسلامية محدد بعامل الزوج القانونيين. الأول منهما أشار إلى أن عدم قبول الدين من الزوجين له علاقة وطيدة مع عدم التوافق في الحياة الزوجية (أي, عدم الرضا في التعاملات بين الزوجين لأجل المشاكسات الكثيرة والتوتر في التعاملات, عدم استعداد الزوجين في التعبير عن العواطف, التعاون في النشاطات المشتركة واتفقهما في حل أسئلة الحياة). وثاني العاملين أشار إلى أن توجه التدين الخارجي لأزواج المسلمين في علاقة وطيدة مع عدم التأقلم والتوافق في الحياة الزوجية (أي عدم استعداد الزوجين للاتفاق في

حلّ أسئلة الحياة والتعاون في النشاطات المشتركة, والتعبير الواضح عن العواطف وعدم الرضا مما يسبب المشاكسات الكثيرة والتوترات في التعامل بينهما).
الكلمات الأساسية: بُعد التدين, توجه التدين الداخلي والخارجي, جودة العلاقة الزوجية, التحليل المشترك القانوني.